

Bezpieczny Internet w szkole — jak zapobiegać cyberprzemocy?

Rozmowa z Jackiem Pyżalskim

Cyberbullying

(cyberprzemoc) – to każda informacja bądź treść, która ma na celu przestraszyć, zawstydić, nękać lub w inny sposób zranić innych, i jest opublikowana lub wysyłana online (za pomocą komunikatorów, e – maili, stron internetowych, blogów). Przyjmuje się, że przemoc elektroniczna w przeważającej większości występuje wśród dzieci i młodzieży. Niektórzy mobbing elektroniczny traktują wręcz jako synonim przemocy rówieśniczej. Jest to zrozumiałe, bowiem dzisiejsi 15-latkowie (i młodsi) reprezentują pokolenie, które niemal od urodzenia ma styczność z największymi zdobyczami technologii informatycznych tj. komputer, komórka czy Internet. Dla młodych ludzi Internet to nie tylko gry, multimedia, strony www, ale przede wszystkim nowe formy komunikacji, które trwale zmieniają charakter relacji społecznych. Poruszanie się po cyberprzestrzeni jest więc dla młodych ludzi czymś oczywistym i naturalnym oraz stanowi jedną z dominujących form ich społecznej aktywności. Nic więc dziwnego, że znana od dawna przemoc rówieśnicza również częściowo przeniosła się do świata online.

Mówi się i pisze o zjawisku cyberprzemocy mniej więcej od 2005 roku. Jest to prawie piętnaście lat od pierwszych poważniejszych przypadków podejmowania tego tematu, związanych przede wszystkim z konsekwencjami, których doświadczyły ofiary. Często były to spektakularne, bardzo poważne przypadki. Zjawisko cyberprzemocy jest więc stosunkowo nowe, ale w kontekście przemocy rówieśniczej jest to rozszerzenie przemocy tradycyjnej. Większość młodych ludzi, którzy są sprawcami cyberprzemocy, to również sprawcy tradycyjnej przemocy rówieśniczej, bez użycia mediów, polegającej na poniżaniu, biciu, wykluczaniu z grupy. Z całą pewnością nie jest to kompletnie nowe zjawisko, tylko jest to uzupełnienie starego zjawiska, które naukowcy badają już od lat 70. XX wieku, czyli bullyingu - tradycyjnej przemocy rówieśniczej. Jakie są mechanizmy cyberprzemocy? Wbrew pozorom rzadko kiedy jest ona anonimowa. Cyberprzemoc jest realizowana przede wszystkim za pomocą własnego konta na portalu społecznościowym, a tam nie ma anonimowości. Anonimowość pojawia się, gdy zaczynamy mówić o agresji w sieci poprzez krzywdzące komentarze w dyskusjach internetowych, obrażanie ludzi na różnych forach, gdzie ludzie się nie znają. Natomiast kiedy mówimy o kontekście szkolnym, dzieciach i młodzieży w tej samej grupie rówieśniczej, to te relacje są równoległe w klasie i w sieci.

Porównanie zakresu znaczeniowego pojęć *electronic aggression*, *online harassment* i *cyberbullying*

Pojęcie anglojęzyczne	<i>Electronic aggression</i>	<i>Online harassment/ Internet harassment</i>	<i>Cyberbullying/ Internet bullying</i>
Proponowane polskie terminy	Agresja elektroniczna/ cyberprzemoc	Nękanie internetowe	Mobbing elektroniczny
Przykładowi autorzy stosujący pojęcie	David-Ferdon, Feldman Herz (2007)	Ybarra i współpracownicy (2004a, 2004b) Ybarra i współpracownicy (2007)	Smith i współpracownicy (2007); Williams, Guerra (2007) Patchin, Hinduja (2006)
Zdefiniowanie technicznego aspektu działania	Bardzo ogólne – używanie technologii komunikacyjnych wraz z konkretnymi przykładami takiego działania. Działanie przeciwko innej osobie może być pośrednie lub bezpośrednie.	Ograniczone do działania <i>online</i> , skierowane bezpośrednio przeciwko innej osobie wraz z konkretnymi przykładami takiego działania	Działanie poprzez „komunikację elektroniczną” wraz z konkretnymi przykładami takiego działania. Działanie przeciwko innej osobie może być pośrednie lub bezpośrednie.
Celowość (kryterium tradycyjnego <i>bullyingu</i>)	Lekko zaznaczona (nie wprost – wynika raczej z definicji agresji)	Tak	Tak
Powtarzalność (kryterium tradycyjnego <i>bullyingu</i>)	Nie objęta definicją	Nie objęta definicją	Tak
Nierównowaga sił, znaczna przewaga sprawców (kryterium tradycyjnego <i>bullyingu</i>)	Nie objęta definicją	Nie objęta definicją	Tak
Relacja sprawcy do ofiary – agresja wewnątrz znanej grupy społecznej (kryterium tradycyjnego <i>bullyingu</i>)	Niezdefiniowana – może dotyczyć znanych i nieznanym osób	Niezdefiniowana – może dotyczyć znanych i nieznanym osób	Ta sama grupa społeczna (np. klasa szkolna)

Jakie działania powinien podjąć dyrektor szkoły w celu zapobiegania zjawisku cyberprzemocy?

Przede wszystkim uczenie odpowiedniej netykiety, czyli uświadomienie, że działanie online jest częścią normalnego społecznego działania w dzisiejszych czasach. Czyli dokładnie tak, jak uczy się pewnych zasad funkcjonowania twarzą w twarz, tak też powinno się rozmawiać z uczniami i towarzyszyć im także w działaniu online. Jest to obecnie tak duża część życia społecznego, że z pewnością nie należy tego traktować jako czegoś zupełnie odrębnego, tylko jako część normalnego funkcjonowania we współczesnym świecie.

Używanie Internetu jest coraz bardziej powszechne, trudno więc, aby ta forma przemocy się nie pojawiała. Natomiast brak skuteczności w jej przeciwdziałaniu może oznaczać, że generalnie nie radzimy sobie z negatywnymi relacjami w grupie uczniów, czego jednym z przejawów jest właśnie cyberprzemoc. Badania wyraźnie pokazują, że prawie nie ma dzieci, które stosują tylko cyberprzemoc, nie stosując przemocy tradycyjnej. Nie jest to przecież nowe zjawisko, kompletnie oderwane i niepowiązane z niczym innym.

Do kogo ofiary cyberprzemocy powinny się zwrócić po pomoc?

Możliwości jest kilka. Pierwszą z nich, w dodatku bardzo skuteczną, jest zwrócenie się z problemem do ludzi z najbliższego otoczenia, np. rodziców i nauczycieli. Warto więc edukować dorosłych w tym zakresie - jak powinni reagować, aby podjęte przez nich działania w jak największym stopniu pomagały ofiarom cyberprzemocy.

Można również skorzystać z telefonu zaufania Fundacji „Dajemy dzieciom siłę”. Jest to opcja dla osób mniej otwartych, które niechętnie opowiadają o swoich problemach najbliższym.

Jak można pomóc osobie poszkodowanej przez cyberprzemoc w szkole i jaka jest rola dyrektora w tym zakresie?

Cyberprzemoc w szkole może przybierać różne nasilenie. Może być ona bardzo poważna, wówczas łamane jest prawo - np. upowszechnione są zdjęcia o charakterze seksualnym z udziałem osoby małoletniej. W takim przypadku konieczna jest interwencja prawna i tutaj obowiązkiem dyrektora jest na pewno ruszenie tej maszyny prawnej, zgłoszenie sytuacji. Również gdy np. przemoc wiąże się z anonimowymi groźbami, jest to przesłanka, że to poważna sytuacja i należy uruchomić interwencję prawną. Ale nie zawsze nieodpowiednie poczynania młodych ludzi przy pomocy telefonu czy Internetu są na tyle poważne, że naruszają prawo, np. wysyłanie prześmiewczych SMS-ów. Oczywiście należy zareagować, ale już nie na drodze prawnej, ponieważ nie miałyby to żadnego sensu. Reakcja jest zależna od tego, co się wydarzyło, jaka jest powaga danego aktu cyberprzemocy. Trzeba zachować zdrowy rozsądek, ale także kierować się tym, gdzie jest złamany jakiś przepis dodatkowy, rozwiązania nie są zawsze jednoznacznie takie same.

Badania przeprowadzone przez NIK wykazały, że blisko połowa ankietowanych uczniów nie zwróciłaby się do nikogo o pomoc w przypadku doświadczenia cyberprzemocy. W jaki sposób zachęcić uczniów do ujawniania zdarzeń dotyczących tego zjawiska?

Spora część młodych ludzi - jeśli w ogóle zwraca się do kogoś z i tym problemem - to właśnie do rodzica bądź też rówieśników, którzy nie zawsze mogą tutaj pomóc. Znacznie rzadziej zwracają się do nauczycieli czy innych podmiotów mogących udzielić pomocy w tym zakresie. Wielu uczniów stara

się radzić sobie z problemami samemu, bez szukania pomocy. Metody zachęcania dzieci i młodzieży do ujawniania zdarzeń związanych z cyberprzemocą są właściwie takie same jak w wypadku przemocy w ogóle. Jest to tzw. siarło w nowej butelce. Ten sam problem, tylko w innej formie, dlatego propozycje rozwiązań są zbieżne z metodami radzenia sobie z przemocą tradycyjną.

Przede wszystkim należy zacząć od integracji zespołu klasowego, co musi być wprowadzone na poziom konkretnych rozwiązań np. zadbać o to, aby uczniowie bardzo dobrze się poznali, wykonywali wspólnie zadania, funkcjonowali w zespole, w którym jest szereg więzi. Należy dołożyć starań, aby zapobiec przede wszystkim wykluczeniu kogoś z uczniów. Większość sytuacji, w których dochodzi do bardzo poważnej agresji, zaczyna się od długotrwałego wykluczenia ucznia. Praktycznie nigdy nie zdarza się, żeby agresja od razu przyjmowała taką poważną formę, jest to zazwyczaj proces stopniowy, narastający. Czyli takim kluczowym elementem radzenia sobie z przemocą jest zajmowanie się nią już wtedy, kiedy ma formę wyłącznie wykluczenia. Należy reagować również na małe przejawy przemocy, nie powinno się ignorować nieodpowiedniego odnoszenia się uczniów do siebie. Można porównać przemoc do pożaru - łatwiej jest zapanować nad płomieniem, kiedy jest jeszcze niewielki, a nie kiedy przybierze na sile. Jest bardzo wiele rozwiązań właśnie o takim charakterze i dopiero gdzieś na końcu zostają rozwiązania interwencyjne, kiedy sytuacja jest już bardzo poważna. Pamiętajmy również, że podejmowanie takich działań nie zawsze jest skuteczne, ponieważ często nie naprawia już relacji w klasie i nie naprawia wszystkich krzywd. Dlatego też należy skupić się na rozwiązaniach profilaktycznych, kiedy jeszcze nie musimy stosować interwencji.

W szkole należy skupić się na rozwiązaniach profilaktycznych, kiedy jeszcze nie musimy stosować interwencji.

W przeciwdziałaniu cyberprzemocy niezwykle ważna jest rola rodziców. Jednak wielu z nich nie ma świadomości skali problemu. Konieczna jest wówczas współpraca rodziców ze szkołą.

Rodzice często czują się zagubieni w tym temacie. Ale oczywiście są i tacy, którzy są kompetentni w tym zakresie, i tacy, którzy takiej kompetencji nie mają. Szkoły powinny organizować jakąś edukację dla rodziców dotyczącą funkcjonowania dzieci i młodzieży w Internecie. Druga droga to współpraca, kiedy coś się wydarzy, np. agresja w Internecie, ale nie tylko - również wtedy, gdy po prostu coś złego dzieje się w relacjach między uczniami. Kiedy wiemy, jak sensownie zapobiegać tradycyjnej przemocy rówieśniczej, to poradzimy sobie również z tą online. Kiedy wytworzy się w klasie taki wspólnotowy duch, to rzadziej można spodziewać się cyberprzemocy, ale nawet jak coś takiego się wydarzy, to dużo łatwiej jest ten problem rozwiązać w takiej zintegrowanej klasie. Działania polegające na budowaniu dobrej, zintegrowanej klasy są też działaniami zapobiegającymi cyberprzemocy i każdej innej przemocy. Te zjawiska są powiązane. Nie można zajmować się tylko obszarem cyberprzemocy.

Bibliografia:

Jacek Pyżalski, rozmowa z Małgorzata Nahajowska, Głos Pedagogiczny.

Jacek Pyżalski, Agresja elektroniczna wśród dzieci i młodzieży.

www.dzieckokrzywdzone.pl